

MONCADAPÈDIA
arxiu de memòria popular

Fitxa per la Moncadapèdia / Arxiu de memòria popular

	Nom/ Cognoms	Milagros Pascual Catalá (1938) José Pascual Catalá (1934)
	Títol	<i>Milagros i José Pascual, els 'Llimoneros' («La Moncadense»)</i>
	Temàtiques	Treball, la Moncadense
	Data i lloc de l'entrevista	Dilluns 1 de juliol de 2019, casa de l'entrevistada.
	Data de la publicació	Divendres 27 de setembre de 2019
	Equip entrevistador	Etnograma (Laura Yustas i Nelo Vilar)
Enllaç extracte: https://www.youtube.com/watch?v=Zsa_Nqlh9Ok&feature=youtu.be https://youtu.be/Zsa_Nqlh9Ok		
Enllaç entrevista completa: https://www.youtube.com/watch?v=Qx51kL77MUM&feature=youtu.be https://youtu.be/Qx51kL77MUM .		

Vam entrevistar als germans Milagros i José Pascual Català, coneguts com a “Llimoneros”, sobre “la Moncadense”, la seua fàbrica de llimonades, sifons i refrescos en general que va obrir el seu avi a Moncada en el primer quart del segle XX, i també la de barres de gel, que la mateixa família va instal·lar en la postguerra. Es tracta de fàbriques enyorades, autèntiques institucions que mereixien recuperar la seua memòria i conèixer als testimonis. Concertar l'entrevista va resultar molt fàcil i xarrar amb Milagros i Pepe, amb la banda sonora del seu lloret, tot un privilegi. Els hem d'agrair la generositat i l'afecte amb què ens van acollir.

A continuació, gaudiu de la història de la Moncadense, que queda com a història de totes i tots.

Sinopsi: Milagros i José Pascual Català, coneguts a Moncada com a “Llimoneros”, ens parlen de la Moncadense, la fàbrica de refrescos i gel que va ser tan popular a la nostra ciutat, a la comarca i molt més enllà.

Transcripció:

A vostè li diuen Milagros i a vostè li diuen José. I els apellidos?

Pascual Catalá.

I ens poden dir l'any que van nèixer?

Milagros: Jo en el 38. En tinc 81.

José: Jo en el 34. 84 anys.

Vostés són d'ací del poble, amb ascendents d'ací del poble...

José: Nascuts en Moncà i som de Moncà.

Pares i auelos i tot...

José: No, els auelos...

Milagros: M'auelo Català era de Serra.

José: El que fundà la societat de la Moncadense era d'allà, era de Serra.

Tenia visió comercial...

Milagros: Era guàrdia civil. Per a on era el col·legi en el carrer del Negre estava m'auelo de guàrdia civil, i m'auela eixia per la portaladeta d'enfront de sa casa. I es conegueren i se casaren. I en acabant pues se ficaren a viure ací i esta casa és dels meus auelos.

I va ser ell el que va escomençar la fàbrica...

Milagros: Sí, la fàbrica de llimonades. I la de gel mon pare. Teníem fàbrica de llimonades i fàbrica de gel.

I des de quan estaria la fàbrica de llimonades? Ho saben més o menys...?

José: Quan se fundà? No tinc idea, no tinc idea...

Estem parlant d'antes de la

guerra.

Milagros: Ja ho crec, ja ho crec. Jo vaig nèixer el segon any de guerra i ho va fer m'auelo!

I la de gel?

Milagros: La de gel ja va ser mon pare. Era jo xicoteta i me'n recorde jo.

I vostès, per curiositat, a on anaven a escola?

Milagros: Jo a les monges franciscanes, i després al maset.

José: I jo a Devís. Saps qui és Devís?

Milagros: A Devís també aní jo.

José: Vicente Devís. A una andana que tenia. Baix vivien la germana i els pares i dalt tenia el col·legi. El tenien allà fora de la via.

La forma de vida de la família era la fàbrica.

Milagros: Sí, sí. Mosatros érem tres xics i dos xiques. Cinc, n'érem en la família. I dos que se li varen morir a ma mare al naixer. N'érem set. Però vamos, ne visqueren cinc, dos xiques, que una viu en Madrid i jo ací que me quedí en casa dels meus pares, i el meu germà ahí en la bàscula, al costat de la ferreteria vivia el meu germà major, en un casa i ja la meua neboda la vené i se comprà la seua casa i se compraren un bungalow. Però eixa casa també era dels meus pares. I el meu germà viu per ahí pel carrer de [inintel·ligible], la carnisseria, la segon caseta.

José: En el carrer d'Algemesí, la segon casa darrere, ahí visc jo. Que també la feren els meus pares. Bueno, "la feren els meus pares"... la férem tots treballant. Que treballàvem tots, entonces.

Milagros: Ui, ací n'érem els meus auelos, un germà que tenia m'auela fadrí, mosatros cinc i mon pare i ma mare, s'ajuntàrem en esta casa.

José: Huit o nou.

Ací tenien vivienda i fàbrica.

Milagros: Vivienda i la fàbrica estava... que donava a tres carrers.

I fabricaven i distribuïen ademés.

Milagros: Claro, claro, anàvem pels pobles repartint.

Com es feia això de la llimonà?

Milagros: La màquina no l'has vista, de mon pare, en la foto? Entonces era tot manual. Después ja compràrem una rotativa i ja... Anava tot rodant.

José: A última hora ja era tot automàtic. Ficaves les botelles en una llavaora que era més gran que tot açò, ja ho crec! Les llavava així en una cinta, anava rodant en una cinta, ficava el Jarabe, después l'aigua de seltz, passaven per ahí, una taponadora de [inintel·ligible], después l'etiqueta... tot automàtic. L'últim que tinguérem.

Quantes coses feien?

Fresa, llimonà, sifó, cola... Primer dèiem "sarsa" [sarsaparrilla, *smilax aspera*], la "sarsa", i después prohibiren la sarsa i férem "cola".

Prohibiren la sarsa?

José: Sí, la prohibiren quan isqué la Coca-cola. Deien que

tenia un nosequè que era tòxic, la sarsa, i la llevaren un dia per això. Perquè la Coca-cola no se venia, de la província de València tots anaven a la sarsa.

Milagros: **[5 min.]** Hi havia un retor que vivia en el camp i venia en bicicleta a arreplegar la sarsa que diu que li anava molt bé. Eixe

retor se n'anà a València i venia en el cotxe a arreplegar la sarsa. Vatja que sí. I n'acabant canviàrem lo de sarsa, volien que ficàrem "cola", el nom de "cola". Però fèiem menta, fèiem llimó, fèiem fresa, taronja, sarsa, llimonà... I tot en gas.

Interessantíssim, i una llàstima...

Milagros: Pues sí, perquè per ací no hi havia... Después, al cap de anys els germans eixos de Rodrigo ficaren una fàbrica cap allà a les monges. Però mosatros érem els què estàvem ja molts anys. Ja la duia el meu auelo, pare de ma mare.

Ja veu, tindrien tota la clientela de molts anys, clar.

Milagros: Ja ho crec. Hasta encara pujaren a Serra [prop de 18 quilòmetres]. En carro pujaven a Serra.

José: I a Bétera també [a 8 quilòmetres], pujaven a repartir llimonades.

I al principi tot en carro, se faria.

José: Entonces no hi havien camions ni hi havien res. Pujaven en carro, s'eixia al millor a les 6 del matí i después tornar a les 8 i mitja o les 9 de la nit, de pujar a Nàquera i Serra. Perquè no és que pujara i descarregara, no, lo mateix que en Bétera: és que es recorrien tot el poble venent dos llimonades ací, una llimonà allà, un sífó ací... tot el poble pels carrers.

Milagros: I mon pare de nit també se quedava a fer gel, quan férem la fàbrica de gel, que no hi havia neveres elèctriques, entonces. Pues se quedava per la nit perquè antes veníem gel mosatros perquè anava mon pare a uns cosins que tenia en Tavernes. I agarraven el gel els de Tavernes. I a l'agarrar mon pare la fàbrica de gel ací, i per la nit passaven els serenos i mon pare estava en la mecedora tenint compte de la fàbrica de gel. Pa tindre gel pa la sendemà, perquè venia molta gent a per gel. Molts que anaven els diumenges a on fóra, al secà o a la platja o això; venien en neveretes, carregaven el gel i se n'anaven amb el gel.

José: I per amunt.

Milagros: Però tenia cola.

I la venda era al detall...

Milagros: Sí, sí, sí. La venta al detall.

José: La venta era com si diguérem... que va vostè a un moro o algo i diu: done'm dos pomes. Ací feien: done'm dos llimonades i un quart de gel, d'una barra. Ho tallàvem tot...

Milagros: Portaven una nevereta d'eixes que hi havien antes, portàtil; ho ficaven i se n'anaven a la platja, al secà, a on fóra. En la nevereta. Això, mare meua!, jo me'n recorde quan era xicoteta això era...

Això no seria molt habitual, a la meua zona no n'hi havia...

Milagros: Però és que antes ja te dic: neveres elèctriques no n'hi havien. Mon pare anava a Tavernes a per el gel...

José: Ton pare no: mosatros.

Milagros: Bueno, mosatros, però el pare...

José: Jo anava en un camionet a pel gel i anava a Tavernes. Eixia per la carretera de Barcelona i eixia ja repartint gel, trossos de gel, per les cases. Me n'anava a Vinalesa, i en Vinalesa igual. Me n'anava a Alfara, pegava la volta per Alfara i després venia a Moncà. Pegava la volta per Moncà, la una un quart de gel, l'altre mitja barra, l'altre... depén. Entraves en un bar i a lo millor te demanaven una barra sencera... Aixina era la vida.

Milagros: Ací hem treballat a muntó. La meua germana i jo només que anàvem a bordar en hivern. Però en l'estiu era tot treballar en casa.

Només feien gel, no feien algun tipo de gelats o...

Milagros: No, no. Ui, ja venien ací les orxateres que anaven pels carrers venent orxata a per el gel.

José: Eren barres, ara crec que no en fan tampoc, perquè tot lo que se ven està triturat tot per per a ficar-lo en el peix i coses d'eixes o en cubitos. Antes eren barres aixina de grans, aixina de grosses i aixina de amples. Tenia sobre un metro, poc més o menos la barra de gel.

Milagros: Hi haven molts que venien a per mitja barra, altres un quart, segons les neveres duien.

Crec que al port de València encara hi ha algun lloc on encara es pot comprar gel en barra.

José: No en quedaran moltes, no.

Milagros: Bosses de gel sí que ne venen, sí. En Consum també n'hi ha.

Sí, és molt habitual.

José: Però en cubitos, o triturà. En barres no crec que n'hi hagen moltes... que venguen ja.

I com es feia això? Era algo elèctric...

Milagros: Sí, era elèctric i hi haven uns moldes que ficaven plens d'aigua; els ficaven dins d'una bassa i ahí se quallava. **[10 min.]**

L'aigua amb què treballaven, igual per al gel que per a tot, era l'aigua corrent del poble.

Milagros: Sí, però estava en lloc que estava neta.

José: Lo que passa és que el gel portava molta...

Milagros: Sal, tenia.

José: Perquè ahí hi havia una bassa que seria com d'ací a la porta del carrer, en tres metres de ampla i un metro i pico de fonda. Eixa aigua estava en molta sal, pa que no se gelara, i això portaven un compressor que tirava l'amoníaco o no sé com se deia allò, el tirava per una tuberia i tenia, baix en l'aigua, tenia com si diguérem un radiador però que agarrava els dos metres. I entonces aquella tirava la calç eixa pel radiador i *helaba* l'aigua de la bassa. Però después això pujava una altra vegà per dalt, perquè ahí se congelava molt; pujava altra vegà... i de dalt tenia un altre radiador, però eixe era per descongelar el d'això. Però tenia dos tubos, uno aixina i l'altre aixina, que eren xicotets; anava el congelat eixe, el... no me'n recorde com se diu ara, i per fora baixava l'aigua corrent. Entonces pa descongelar-lo pa que después tornara una altra vegà per a dins. Això és. I después teníem una grua, en lo que era la [inintel·ligible] d'això, que anava en dos potes, que era corredissa, que corria tota la plataforma, tenia dos ganxos i el depòsit de gel portava uns ferros aixina llargs i cada peça de gel portava 20 barres de gel, i dalt d'això portava una grua que corria. Agarraves la grua, ho menejaves, pum!, agarraves el d'això: 20 barres. Les traïes i les ficaves en una bassa d'aigua normal i entonces se descongelava del ferro, i les ficaves en una batidora aixina que tiraves... això estava aixina, descansaves ahí i entonces les bolcaves i caïen en una plataforma. I d'ahí a treballar. Això era el gel.

Després per a tindre'l tot el dia per ahí repartint-lo també tindrien que portar-lo molt aïslat...

José: No, no, no, el portàvem normal, lo que passa és que ahí també teníem un congelador, també teníem ahí, que quan traïes el gel, el que no carregaves el portaves i te'l deixaves en el congelador i estava a lo millor dos o tres o quatre, deu dies, els que foren, perquè estava congelat, ahí no se desfeia. Això és lo que passava. Però mosatros ho carregàvem, ho tapaves en una lona o algo i au. I a repartir-los per ahí.

Milagros: Entonces se treballava a muntó.

Moltíssimes hores, i més treballant pa casa, no hi haurien hores...

Milagros: I tenien... bueno, lo menos cinc o sis treballadors n'hi haven ací.

José: A última hora n'hi havien set o huit. Quan tancàrem teníem cinc camions que portaven cinc xofers, els tres germans que érem ahí.

Milagros: El meu home també estigué treballant ahí.

José: També treballant ahí... érem huit o deu. A última hora.

I com és que es va acabar?

Milagros: S'acabà. N'acabant vingueren les neveres elèctriques i tot això i ja...

José: Quan isqueren els supermercats...

Milagros: Els supermercats. Tendes no en queda cap, els supermercats han acabat en tot.

José: No és que han acabat en les empreses, i en les tendes també. En Moncà a cada carrer hi havia una tenda: d'electrodomèstics, de verdures, d'açò, de lo altre... Han acabat en tot.

Els cascos, les botelles, serien retornables, claro.

José: Sí, sí, eren de cristal.

Milagros: Sí, però les tiràrem... quan acabà de tancar la fàbrica, en un pou que tenia mon pare ahí fora ho tiràrem tot: caixes, botelles, tot. I ara despús ahir vingué una xicona i me'n dugué lo menos cinc o sis botelles... No, lo menos...

José: Mira, allò és un sifó.

Ostras! Pues mira, ara se busquen.

José: Sí?

Ja mos han preguntat. La gent s'ho estima.

Milagros: Mira-lo.

Ai, què bonico! Mare meua!

Milagros: **[15 min.]** I botelles de llimonà me'n donà la xica 10 ó 12.

Pues ara se busca, eh? Ara se busca.

Milagros: Sí, sí, mare meua!

Hi ha gent que mos ha preguntat: si sabeu a on...

Milagros: Pues no tiràrem caixes ahí! En la caseta esta d'ahí al costat, que també era dels meus pares, ahí també hi hava un altre pou, en la mitgera d'esta casa, i un altre pou en l'altra casa, mitger també en esta casa. I al fer mon pare esta casa totes les botelles les tiràrem en els pous.

José: Ahí tirarien 14 ó 15 ó 20.000 botelles, en tapons i en sifons i plàstic i tot.

Milagros: Vols que te traga alguna botelleta?

Home, si en té...

Ara la Moncadense és part de la memòria del poble, i la gent parla en molta estima de...

José: Ui, si vostè pregunta: "Tu coneixes a Pepe? Quin Pepe? Pepe el Llimonero! Home clar!".

Com pesa, eh? [l'ampolla de sifó]

José: O Milagros la Llimonera!

Milagros: A mi tots me coneixen per la Llimonera.

Sí, ja mos han dit, ja mos han dit... Ai, què boniques les botelles, eh?

José: Mos coneixen tots.

Milagros: Per ahí encara en queden moltíssimes.

M'ha sorprès quant pesa el sifó, eh?

-Tenien molta pressió, clar. No sé si vostès recordaran si antes d'este tipo de tapons n'hi havia un altre.

José: Ara li ho diré jo. Ja has acabat, reina? (...).

Milagros: També hi havia una màquina que separava tapó del ferro. La màquina que tapaven els tapon de ferro.

José: Tu veus això? És de goma. Això ho feia jo. Anàvem a buscar càmeres de camions, i jo tenia... que això ho feia al corral jo. Pues en un "sacabocados"... saps què és un sacabocados, per a fer forats? Uno aixina de gran, que era per fer la goma, pegava i tallava la goma. I després en u més xicotiuo agarraves del mig i feies el forat xicotet. I és la goma esta. Després teníem un altra màquina també, pa tapar, que era com les tapaores eixes de cervesa. Ficaves la botella en un això d'eixos i agarraves... tec, i tapaves la botella. I després ja isqué la màquina en tapon de plàstic. Que ficaves a les màquines tapon en un embut i quan passava la botella, ella mateixa. La màquina ho feia tot.

Vostés ho han conegut tot, clar.

José: Sí, sí, tot.

Entonces part del procediment era químic.

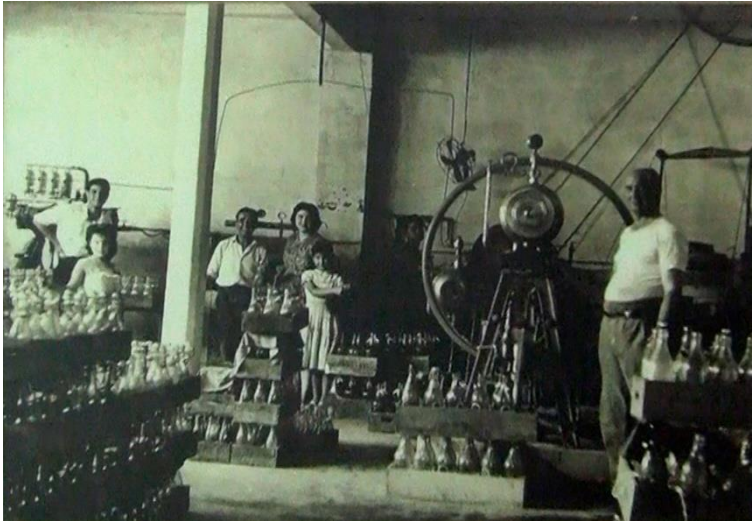
Milagros: Tiraven jarabe...

José: Això ho feien tot a màquina. Al principi era una màquina que estarà per ahí a lo millor... No heu vist la fotografia eixa de mon pare? Antes agarraven les botelles estes... teníem una dona que les agarrava, les fregava en un cepillo i les netejava. Netejades a mà. I després es ficaven en una maquineta que tenia quatre peces, alçaves unes palanques... Alçaves una palanca, ficaves la botella i tapaves, i al tapar-

la obries el grifo per omplir-la d'allò. Mentre ella s'omplia obries l'altra que estava plena ja; traïes la botella, la tapaves i al caixó. I ne ficaves un altra. I aixina anaves ficant i traguent. Ficaves buides i les traïes plenes. Això era el primer viatge. Era tot manual. Després ja compràrem una maquineta pa llavar les botelles que portava uns grifos... una maquineta que era com una nevera, i les ficaves obertes, les ficaves cara a baix i hi havia un xorro d'aigua que anava per dins i un cepillo per fora. Entonces quan les ficaves, tapaves la tapaora i s'obria el grifo, traïes l'altra, ficaves un altra i traïes, i ja està, **[20 min.]** i aixina botella a botella. Això era botella a botella, en la màquina.

Después compràrem, quan ja s'acabaren eixes màquines d'entrar les botelles i omplir-les, compràrem una rotativa que era com esta taula i portava per exemple 20 peces aixina de plàstic... De plàstic no, de corxo o de cautxo o lo que siga. Entonces ficaves tu la botella ahí, i això anava rodant. I quan aplegava ací açò feia: puf, obria i la botella se ficava... l'obria i ahí estava un

grifo, i mentres pegava la volta s'omplia. M'has comprés o no? I entonces quan arribaves ací la traïes, la tapaves i en el seu puesto ne ficaves una altra. I anava rodant. I anava omplint-se. Això és el tercer. I después ja en tingueren, ja a última hora, perquè ja a última hora ja era tot automàtic, tot. A última hora ja compràrem una llavadora, que seria... la llavadora seria més gran que est. Entonces tenia unes cintes... una taula aixina i unes cintes que corrien cap adins, i estava uno ací ficant botelles, tap-tap, damunt de la cinta. Eixa cinta les corria i les ficava en un... com si diguérem en un... no sé com explicar-li... un aixina que caïa la botella i la ficava aixina. I eixa botella, al mateix temps que esta la ficava ahí la traïa en un això, i eixa pujava amunt les botelles i les ficava dins la llavadora. Portava 10 ó 12 botelles. Eixe que alçava amunt, 10 ó 12 botelles. Les ficava dins de la llavadora, i la llavadora portava com si foren... gàbies, i en cada gàbia anava una botella, i eixia aixina, per baix i s'omplia en sosa càustica... I s'omplia, i passava dos o tres minuts dins de la sosa càustica. Después eixia i en la sosa càustica hi havien... quan eixia ja se buidava. Después eixia unes fonts d'aigua, que anaven en la mateixa màquina, eixia i quan eixia pujaven amunt i pujaven cara avall, i ell portava les 10 ó 12 fonts d'aigua que això quan corria la font li tirava l'aigua dins pa rentar-les. Después tornava a entrar una altra i li entrava el xorro d'aigua clara. L'aigua clara ja des del grifo. I se tornava a rentar, i quan eixia tornava a voltar dalt d'on s'havia ficat i parava en una altra cinta. La cinta... caïa i pum, la cinta se l'emportava. Entonces quan acabava eixa cinta hi havia un depòsit que es a on féiem el jarabe. Que es feia la sacarina més l'essència que li ficaves, segons lo que volies fer, i quan passava la botella per ahí, ahí hi havia una peça redona i això sig-sag, sig-sag, i cada vegà que pujava a la botella li tirava la quantitat que tu volies. Per si el feies més dolç, o menos dolç, o més amarg, o més tal... I quan eixies d'eixa continuava la cinta i entonces entrava en la rotativa, la ficava ahí i [innintel·ligible]. I ahí no es tocava més, ja. Quan eixia de la llavadora ja no les tocàvem. La cinta, quan acabaven a la llavadora. En l'omplidora pegaven la volta, eixien i estes quan eixien estaven plenes ja. I estes les tapaves. Però a l'últim moment ja compràrem botelles que anaven en tapó de plàstic, entonces a l'eixida ja no les tapaves, continuava per la mateixa cinta i aplegava a un puesto determinat que aplegava el tapó i la mateixa màquina... puf, les rodava i au. I les tapava.

Milagros: Què bé vos lo ha explicat ell!

Molt bé!

José: I en la mateixa cinta tornava a passar, en la mateixa cinta i una cama al final pap, l'etiqueta. I quan eixia ja eixia tapà i plena i etiquetà. Hi havia un tio ahí en la taula agarrant-les i ficant-les als caixons. I ja he explicat tot lo que passaven [risses]. Tot lo que ha fet.

(...) I a ma mare li deien "la mare dels pobres". Era tonta com mosatros. En aquella época va haver molta fam...

Milagros: Quan faltà ma mare vingué una senyora i li digué: "Señor Antonio, me debe...", un [inintel·ligible]. Perquè diu: "Milagros, has anat tu al banc?". Jo anava molts dies a ingressar. "Has anat a ingressar hui?". El meu germà i jo, este o el meu Joaquín. **[25 min.]** I dic: "No". I va i una dona que entrà diu: "Vino una señora y le pidió dinero, y le dejó mucho dinero. Y le dijo que cuando vendiera no sé qué se lo devolvería". Tu els has vist? Mosatros tampoc. I ma mare tampoc. I después hi hagué una senyora que passà i digué: "Señor Antonio, yo le debo unas gafas que me dejó el dinero para mi hijo". I mon pare diu: "Pues mire, la única que ha venido a decírmelo es usted. Ya están las gafas pagadas, no me debe nada".

Què bona persona, mare meua!

Milagros: Ma mare i m'auela eren una maravilla, i mon pare igual, eh? Tots.

L'escut de la botella saben què representa?

José: No, representa la Moncadense.

No és altra cosa, representa simplement la marca. És molt bonico. I el dibuix, la serigrafia esta la feien vostès?

José: No, això ho feien... Esta és la primera botella que isqué serigrafia en València, perquè açò venia de Barcelona. I mon pare comprà, les venen, perquè jo aní una vegà en l'auelo, en el pare a Barcelona. I diu: "Vol que se les grafiem i fora de ficar el prospecte ahí?". Diu: "Bueno". Entonces això venia de Barcelona, quan feien la botella ja ficaven cunyo ahí. Serigrafaven la botella.

Entonces les botelles venien de Barcelona.

José: Sí. No, però les portaven a uno que li deien... Com li deien a eixe de València?

Milagros: No me'n recorde, Pepe.

José: En València hi havien uns almacens que venia botelles pa tot [els de la zona] junts, i de Barcelona les portava a València, i d'ahí les portaven a casa. O anaves tu a per elles o te les portaven si les encomanaves.

Lo que sí que feien vostès era la gometa.

José: Les gometes no les feien. Bueno, "no les feien"... sí que les feien però m'era molt més fàcil fer-les en casa. Molt més fàcil i més barates, que entonces buscaves les pessetes i els centimets. Aixina com hui un euro no val res, antes un centimet valia... Mare de Déu!

Bueno, jo crec que ja els hem preguntat sobre la Moncadense moltes coses. Moltes gràcies per atendre'ns tan bé.

Milagros: Gràcies a vosotros. Hasta que vulgueu tornar.

José: A mí m'agrà parlar d'aquelles èpoques, recordar aquelles èpoques. En aquella época treballàvem tots molt, molt. Jo havia nits que antes de fer la fàbrica de gel ja teníem un

camionet, i anàvem pel matí i tot això anàvem per ací, i pa anar a Serra i Nàquera allà a les 5 i mitja o 6 de la vesprà carregaves i te n'anaves cap amunt. I allà a les 12 o 12 i mitja sopàvem en Serra. Baixaves, descarregaves el camió, el ficaves apunt i antes de la fàbrica de gel a les 7 i mitja tenies que estar en Tavernes carregant gel. Però en aquella època se treballava molt.

Milagros: I mon pare igual, es quedava ahí en la hamaca i passaven els serenos. "Toni, què fas? —Mira, ací estic tenint compte del gel". Pa la sendemà tindre, barres de gel fetes, perquè estaven entre el dia i de nit en gel. Después teníem una càmera i quan les barres estaven fetes les ficaven en la càmera, pa tindre gel. Entonces se treballava a muntó.

José: Aquella època era molt.

*****

Estes estan plenes ja, tapades. Veus? L'agarrava d'ahí i la ficava [inintel·ligible].

Bueno, sí que hi havia gent treballant ahí.

José: No, eixos no... Bueno, "treballaven", eixos són familiars. Eixe és mon pare, el meu germà... Eixe sí que és treballador. Eixa és la meua germana, eixa una altra germana, i eixa una cosina.

*****

Eixe és son pare.

José: Sí. Eixa màquina per un puesto li entrava aigua i per l'altre li entrava el gas. Eixe depòsit... eixa roda només que feia mesclar l'aigua en el gas per a que después d'ahí passara eixa aigua a la màquina, a aquella que li dia jo. I a l'aigua en gas li havies posat el jarabe i tot això i a l'omplir-la ja eixia la llimonà dolça.

*****

José: I comprarem dos plantes baixes del carrer Trinquet, que entraven per ahí les dos. **[30 min.]** I entonces teníem la fàbrica ahí. Después mon pare va comprar la casa esta del costat i trasladarem tota l'empresa a la planta baixa, que és quan vam fer tota la maquinària nova.

Milagros: Encà tinc ahí dos plantes i aquell helecho de ma mare, i ma mare ja fa 47 anys que és morta. Aquelles plantes primeres i l'helecho aquell d'allà són de ma mare, i ma mare fa 47 anys que és morta.